

akademijoje išlikę J. Basanavičiaus rankraščiai. Juos pastaruoju metu tyrinėjo bulgarų mokslininkas dr. V. Bakerdžijevas, kurio atsiųsta informacija iš dalies čia ir pasinaudota.

Viena J. Basanavičiaus rankraščių dalis — penkiolika laiškų — yra Ivano Sišmanovo londe (Bulgarijos Mokslų akademijos archyvas, sign. 11(3) 102). Jie susiję su J. Basanavičiaus mokslo darbais bei jų spausdinimu.

1889 m. J. Basanavičius pradėjo rašyti monografiją apie Lomo apygardos, kurioje jis tuo metu dirbo, etnografiją ir sanitarinę padėtį „Medžiaga Bulgarijos sanitarinei etnografijai, Lomo apygardos aprašymas“ («Материали за санитарната етнография на България, описание на Ломския окръг»). Šio darbo rankraštį 1890 m. jis nusiuntė švietimo ministerijos leidinio «Сборник за народни умотворения, наука и книжнина» redaktoriui, įžyminiam Bulgarijos mokslo ir valstybės veikėjui dr. Ivanui Sišmanovui. Jis J. Basanavičiaus darbą labai teigiamai įvertino ir 1891 m. išleido šį veikalą savo redaguojamame leidinyje ir atskiru atspaudu. I. Sišmanovo archyve laikomų J. Basanavičiaus laiškų dauguma yra rašyti 1890—1891 metų laikotarpiu iš Lomo ir Berlyno ir liečia daugiausia šio veikalo spausdinimo klausimą. Kai kuriuose laiškuose J. Basanavičius pateikė savo veikalo ištraukų. Be to, yra vienas 1903 m. iš Varnos rašytas privatus turinio laiškas ir vienas 1925 m. rašytas iš Vilniaus. Dalis laiškų yra rašyti bulgarų, dalis rusų kalbomis.

Kita rankraščių dalis sudaro nedidelį rinkinį, į kurį įeina J. Basanavičiaus 1898 m. laiškas ir autobiografija (sign. $\frac{1}{921}$). Šie rankraščiai susiję su J. Basanavičiaus išrinkimu 1898 m. spalio mėn. Bulgarijos Literatūros draugijos (nuo 1912 m.— Bulgarijos Mokslų akademija) gamtos-medicinos skyriaus nariu korespondentu. Išrinkimo proga J. Basanavičius atsiuntė iš Varnos padėkos laišką. Su tuo susijusi ir J. Basanavičiaus autobiografija bei trumpas darbų sąrašas (2 p.).

Porą J. Basanavičiaus laiškų turi dr. V. Bakerdžijevas. Juos 1925 m. iš Vilniaus J. Basanavičius atsiuntė savo artimam draugui bulgarų visuomenės veikėjui advokatui Dimitrijui Račevui. Viename laiške (1925.II.9) aprašomas J. Basanavičiaus gyvenimas Vilniuje nuo 1905 iki 1925 metų, antrajame (1925.III.25) yra lituanistikos srities knygų sąrašas, skirtas bulgarų rašytojui ir kritikui Milko Račevui, Dimitrijaus Račevo sūnui. Tuo metu Milko Račevas intensyviai domėjosi lituanistikos klausimais.

Visi šie rankraščiai ir laišakai leis ne tik geriau pažinti J. Basanavičiaus mokslinę veiklą, bet ir jo ryšius ir bendradarbiavimą su Bulgarijos mokslo įstaigomis bei mokslo ir kultūros veikėjais.

Lietuviškos knygos J. Kraševskio bibliotekoje

Nagrinėjant lietuvių literatūros ryšius su kitų tautų literatūromis bei jų atstovais, ypač daug įdomios ir vertingos medžiagos teikia lenkų rašytojo J. Kraševskio rankraštynas bei biblioteka. J. Kraševskis palaikė artimus ryšius su lietuvių rašytojais bei kultūros veikėjais L. Jucevičium, M. Akelaičiu, A. Vištelium. Išliko kelios dešimtys šių rašytojų laiškų J. Kraševskiui.

Kai kurių duomenų apie J. Kraševskio ryšius su lietuvių literatūra, jo domėjimąsi Lietuva, jos istorija, tautosaka teikia jo asmeninės bibliotekos katalogas¹. Iš katalogo matome, kad J. Kraševskis savo bibliotekoje

¹ Pawlik M. Katalog księgozbioru, rękopisów, dyplomów, rycin, map, atlasów, fotografii, jakoteż osobistych dyplomów, adresów itp. pozostałych po śp. Józefie Ignacym Kraszewskim. Lwów, 1838. 649 s.

turėjo F. Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatika“ (Halė, 1876), pirmąją lietuviškąją knygą — M. Mažvydo katekizmą, kurį 1874 m. Getingene perspausdino vokiečių mokslininkas A. Becenbergeris („Litauische und Lettische Drucke des 16. Jahrlunderts“). J. Kraševskio bibliotekoje buvo G. Neselmano išleisti K. Donelaičio „Metai“ (Karaliaučius, 1869) ir šio kūrinio vertimo į lenkų kalbą rankraštis. Poemą „Metai“ 1860 m. į lenkų kalbą išvertė M. Akelaitis ir rankraštį su dedikacija nusiuntė J. Kraševskiui.

J. Kraševskis domėjosi lietuvių tautosaka, panaudojo jos motyvus savo kūryboje. Dėl to suprantama, kad jo bibliotekoje buvo ir lietuvių tautosakos leidinių. Pažymėtinas L. Rėzos rinkinio „Dainos oder Litthauische Volkslieder“ antrasis leidimas (Berlynas, 1843). Kai kurias šio rinkinio dainas į lenkų kalbą išvertė J. Kraševskis (kataloge pažymėti vertimų rankraščiai). Turėjo jis L. Jucevičiaus „Lietuvių liaudies priežodžius“ („Przysłowia ludu litewskiego“, V., 1840) ir kt. Keletą savo išleistų lietuviškų knygų J. Kraševskiui buvo nusiuntęs M. Akelaitis. Bibliotekoje buvo šios M. Akelaičio knygos: „Kwestorius po Lietuvą wazinedamas“ (V., 1860) su autoriaus dedikacija, „Lamentorius“ (V., 1860), pora religinio turinio leidinių — „Tewe musu“ (V., 1860) ir „Swejka Marija“ (V., 1860). Bibliotekoje buvo ir vienas 1861 metų lietuviško atsišaukimo rankraštis, rašytas greičiausiai M. Akelaičio. J. Kraševskio bibliotekoje buvo A. Vištelio verstos J. Kraševskio kūrinio „Vitolio rauda“ dvi dalys (Poznanė, 1881—1882) ir J. Kraševskio spaustuvėje Drezdene 1870 m. išspausdinta V. Dembskio iš prancūzų kalbos versta F. Lamenės knyga „Kningos Tejsibion“ (3 egz.). Turėjo J. Kraševskis ir lietuviškų periodinių leidinių, pavyzdžiui, 1883 metų „Aušros“ laikraščio 1—3 numerius, lietuvių kalbos tautosakos ir kt. klausimams skirtą Lietuvių literatūrinės draugijos leidinį „Mitteilungen der Litauischen litterarischen Gesellschaft“ (1883, 6 sąs.). Be to, J. Kraševskio bibliotekoje buvo kelios dešimtys įvairių Lietuvą bei lietuvių tautą, jos praeitį, kalbą ir kt. liečiančių knygų.

Kyla klausimas, ar J. Kraševskis lietuviškas knygas, kurias jis turėjo savo bibliotekoje, galėjo suprasti ir skaityti. M. Akelaitis savo knygutėje „Žvilgsnis į lietuvių tautos senovę“ rašo, kad Kraševskis, ruošdamasis rašyti Lietuvos istoriją, mokėsi lietuvių kalbos, ir to mokslo vaisius buvo poema „Vitolio rauda“². Tačiau iš kitų šaltinių žinome, kad 70 metų jubiliejaus proga gavęs iš J. Mikšo laišką lietuvių kalba³, siuntė jį A. Višteliiui, prašydamas perskaityti ir išversti, nes kalbos gerai nesuprantęs. Aišku, su lietuvių liaudies dainomis, K. Donelaičio „Metais“ ir kt. jis buvo susipažinęs, tačiau daugiausia iš vertimų į kitas kalbas.

A. Vištelio vertimų rinkinys ir jo laiškas J. Kraševskiui

XIX a. antrosios pusės romantinių tendencijų lietuvių poetas ir spaudos darbuotojas A. Vištelis-Višteliauskas (1837—1912) palaikė artimus ryšius su žymiu lenkų rašytoju J. Kraševskiui (1812—1886). Jis vertė J. Kraševskio kūrinius į lietuvių kalbą, ilgą laiką su juo susirašinėjo. Lenkijos Liaudies Respublikoje Krokuvoje Jogailaičių bibliotekos (Biblioteka Jagiellońska) rankraštyne laikomas 40 puslapių rankraštis

² Rzut oka na starożytność narodu litewskiego. Napisał Wytautas. Petersburg, 1885, s. 48.

³ Krokuvka, Jogailaičių biblioteka, Sign. 6521 IV. 1. 350—351.